

Ostravské didaktické impulsy

Ivana Gejgušová, Radomil Novák, PdF OU v Ostravě

ivana.gejgusova@osu.cz

Dne 16. 10. 2023 proběhla mezinárodní vědecká konference *Didaktické impulsy 6* (DIDA6), kterou od roku 2019 organizuje katedra českého jazyka a literatury s didaktikou Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. V roce 2020, v době covidové pandemie, se konferenční jednání přeneslo do online prostředí, a protože se tato platforma osvědčila, je využívána i nadále. Možnost připojit se k jednání bez mnohdy složitého cestování vítají nejen badatelé z ciziny, ale i kolegové ze vzdálenějších českých lokalit, což potvrzuje i letošní bohatý program čítající sedmáct příspěvků, které prezentovali kolegové a kolegyně ze Slovenska a Ukrajiny, z českých univerzitních pracovišť a tzv. regionálního školství (Brno, Praha, Plzeň, Olomouc, Liberec aj.). Didaktické impulsy byly od počátku koncipovány také jako prostor pro studenty didakticky zaměřených doktorských programů a pro postdoktorandy k prezentování aktuálních výsledků jejich odborné činnosti a k diskusím o nich. Je potěšující, že i tento cíl jednání byl letos naplněn.

Úvodní blok vystoupení zahájila **M. Čechová** příspěvkem *Mluvený projev ve finále Olympiády v českém jazyce*. Připomněla, že mluvený projev nebýval v popředí zájmu výuky, proto v roce 1977 bylo do celostátního kola zařazeno hodnocení mluveného projevu a že soutěžící vnímali tuto disciplínu jako velmi obtížnou. Kvalitativní posun ve výkonech soutěžících patrný v posledních letech spojuje M. Čechová s prosazováním komunikačního pojetí výuky češtiny.

J. Svobodová, která se dlouhodobě věnuje analýzám učebnic a dalších výukových materiálů, upozornila v příspěvku *Pravopisná chyba v hodinách češtiny* na nevhodně zařazovaná korekční cvičení do výuky na 1. stupni základních škol. I když jsou tato cvičení z pohledu učitelů prezentována jako „zábavná a motivační“, důsledkem jejich využívání je spíše rozkolísání ještě ne zcela upevněných pravopisných znalostí.

M. Kolesík v příspěvku *Možnosti uplatnění intencí teorie významu vo výučbe slovenského jazyka* představil inovace ve výuce lexikologie na 2. stupni základních škol, navrhl pro obohacování slovní zásoby žáků postup od vymezení intencí významu lexikální jednotky k významu konvenčnímu, aktivity s řetězením synonym a s jejich detailním srovnáváním na základě různých hledisek.

O. Dědič v příspěvku *Didaktický potenciál lingvistické analýzy diskursu* upozornil na nejednotnost v chápání termínu diskurs, vnímá ho jako komunikaci usazenou v širším kontextu a podle něho je vhodné vnášet takto pojatý termín do výuky mateřštiny.

Příspěvek **R. Pískové** a **H. Pánkové** *Cizojazyčné prvky v českých textech z komunikační oblasti počítačových a mobilních her* ukázal, jak je možno výuku mateřštiny propojit s formativními cíli, jak může práce s textem vést k odbourávání komunikačních bariér mezi generacemi dětí a jejich prarodičů.

V příspěvcích prvního bloku opakovaně zazníval apel na inovativní přístup k výuce mateřštiny, byla zdůrazňována přímá souvislost mezi kvalitou výuky a osobností

učitele. I proto vyvolal velkou pozornost příspěvek **H. Chýlové** *Postoje dospělých uživatelů k češtině* a prezentované výsledky dotazníkového šetření mezi pedagogy. Respondenti deklarovali pozitivní vztah k češtině a její spisovné podobě, spojovali však výuku češtiny téměř výhradně s osvojováním pravopisu, limitované bylo jejich povědomí o jazykové kultuře a jako stěžejní tituly k obohacování svých odborných znalostí uváděli až na výjimky jen *Pravidla českého pravopisu* a *Internetovou jazykovou příručku*.

Tematicky nejsevěřenějším byl druhý blok konference orientovaný na problematiku výuky žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Blok otevřela **J. Kesselová**, která reflektovala své zkušenosti lektorky slovenského jazyka na užhorodské univerzitě v příspěvku *Akviziční korpus – medzník mezi didaktikou intuice a didaktikou založenou na dátach*. Poté postupně vystoupily další referující s různým úhlem pohledu na uvedenou problematiku: **J. Tichá Perutková** (*Různé přístupy k žákům s OMJ v českých školách*), **T. Švandová** (*Jednotná přijímací zkouška jako bariéra budoucnosti žáků s OMJ*), **D. Hradilová** (*Odborné lexikum ve slovní zásobě žáků s OMJ*) a **S. Škodová** (*Gendrové stereotypy v učebnicích češtiny pro cizince*). Složitá, ale více než aktuální tematika klade češtinářům řadu otázek a výzev. V současné praxi se např. můžeme setkat s různým terminologickým vymezením žáka s OMJ. Tomu odpovídá i různé vymezení češtiny jako vyučovacího předmětu. Diskutující se shodli na nutnosti co nejpřesněji žáka jazykově diagnostikovat pomocí dostupných nástrojů (testů) a zachovat do největší možné míry individuální přístup.

Třetí blok příspěvků obsahoval několik různorodých témat, polovina z nich spadala do oblasti didaktiky literatury a alespoň částečně vnesla do jednání i tyto impulsy. Hned v úvodu pracovníci NPI spolu s **G. Juchelkou** (*Metodické kabinety jako jedna z možností zvyšování didaktických kompetencí učitelů*) připomněli ukončený projekt zaměřený na vytváření metodických kabinetů a poté představili další projekt kurikulární podpory škol. V diskusi oprávněně zazněly hlasy, které směrem k NPI (potažmo k MŠMT) znovu otevřely otázku nezbytnosti postgraduálního vzdělávání učitelů a jejich kariérního řádu.

Podnětný pro praxi byl příspěvek **A. Štěpánkové** *Češtinář jako vedoucí školního redakčního týmu* o práci školního redakčního týmu, jehož cílem bylo reflektovat založení a vedení školního časopisu. Díky popisu všech fází vzniku časopisu včetně jeho roční bilance se může příspěvek stát návodem pro další češtináře. Výhody i nevýhody programovaného učení připomněla **R. Wágnerová** (*Programované učení v hodinách ČJ na 2. st. ZŠ*).

Literárně orientované příspěvky v závěru do jednání vnesly praktický impuls **J. Zítkové** v podobě modelového příkladu práce s textovými variantami aplikovaný v akademickém prostředí u studentů učitelství češtiny (*Práce s textovými variantami jako možnost integrujícího metodického postupu ve výuce ČJL*) a spolu s tím další dva impulsy teoretické. **E. Řehulková** ukázala prostřednictvím výsledků výzkumu, jak může dětská literatura s environmentální problematikou napomoci nejmladší generaci uvědomit si aktuální nebezpečí ohrožení naší planety v příspěvku *Dětská literatura*

jako cesta k environmentálnímu uvědomění. Podněty k přemýšlení nad optimálním modelem výuky literární historie v současné škole pak prezentoval **O. Tichý**, a to v konfrontaci faktografického a textocentrického přístupu.

Didaktické impulsy už mají své pevné místo nejen v pravidelném setkávání didakticky zaměřených odborníků a učitelů z praxe, ale nabízejí prostřednictvím zveřejňování prezentací na webových stránkách katedry českého jazyka a literatury s didaktikou PdF OU¹ i trvalou možnost diskuse. Vybrané konferenční příspěvky budou v plném znění otištěny v didaktickém čísle katedrového časopisu *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*².

Čtení a porozumění jako aktuální téma didaktiky mateřského jazyka

Jana Vlčková-Mejvaldová, PedF UK v Praze
Stanislav Štěpáník, PdF UP v Olomouci

jana.vlckova@pedf.cuni.cz
stanislav.stepanik@upol.cz

Akademické prostředí didaktiky slovenštiny bylo a je s českým akademickým prostředím zabývajícím se didaktikou češtiny velmi blízce provázané. Jejich vývoj se historicky vzájemně ovlivňuje, vzhledem k těsné příbuznosti češtiny a slovenštiny je lze považovat za obory sesterské. Obdobně lze hovořit o vztazích českých a slovenských lingvodidaktiků. Vynechat příležitost ke vzájemnému oborovému i lidskému setkání proto v podstatě nelze, zejména jedná-li se o téma navýsost aktuální, totiž čtenářství, resp. rozvoj dovedností čtení u žáků základní školy.

Jednou z takových příležitostí byl vědecký seminář s názvem *Výskumné a edukačné aspekty porozumenia textu*, organizovaný v rámci řešení grantového projektu VEGA Procedurálne jazykové znalosti detí a porozumení textu. Seminář se pod vedením hlavní řešitelky projektu **Ludmily Liptákové** uskutečnil ve dnech 26. a 27. září 2023 na Pedagogické fakultě Prešovské univerzity v Prešově.

Seminář otevřela plenárním on-line referátem **Kate Cainová** z univerzity v britském Lancasteru, která v současnosti patří k největším světovým odborníkům v oblasti psychologie čtení. Svůj příspěvek zaměřila na zásadní význam inferencí v porozumění čtenému textu. Inferencí (zjednodušeně řečeno vysuzováním) se myslí přesná, koherentní a integrovaná reprezentace určité skutečnosti založené v paměti. Právě tvorba inferencí je klíčová pro porozumění textu a rozvoj čtenářské gramotnosti, protože mj. umožňuje porozumění skutečnostem uvedeným v textu, s nimiž se čtenář doposud nikdy nesešel. Cain zdůraznila, že dobří čtenáři tvoří různé typy inferencí; výuka tvorby inferencí je tudíž zásadní předpoklad pro výchovu a vzdělání dobrých

¹ [online] dostupné z <<https://pdf.osu.cz/kcd/didakticke-impulsy/>>

² [online] dostupné z <<https://pdf.osu.cz/sok/>>